

СПРАВА «ДРОЗДИК ТА МІКУЛА ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF DROZDYK AND MIKULA v. UKRAINE)

(Заяви № 27849/15 та № 33358/15)

Стислий виклад рішення від 24 жовтня 2024 року

Справи стосуються визнання недійсними прав власності заявниць на земельні ділянки, якими вони користувалися та володіли протягом багатьох років, у зв'язку з тим, що ці земельні ділянки входили до меж смуг відведення залізниці і, таким чином, ніколи не мали передаватися у приватну власність. Перша заявниця на підставі рішення національного суду від 2005 року оформила право власності на спадкове майно за своїм померлим чоловіком, що складалося з житлового будинка та земельної ділянки. 07 грудня 2009 року сільська рада затвердила технічну документацію на земельну ділянку, одна частина якої була під будинок, а інша для садівництва. У 2010 році заявниця отримала державний акт на право власності на дві земельні ділянки. Більша ділянка, на якій очевидно розташований будинок заявниці, межує із залізничною колією. У січні 2014 року Державне територіально-галузеве об'єднання «Львівська залізниця» (далі – ДТГО «Львівська залізниця») подало цивільний позов проти заявниці та сільської ради, вимагаючи скасувати рішення останньої від 07 грудня 2009 року та визнати право власності недійсним. Як стверджувало ДТГО «Львівська залізниця», земельні ділянки заявниці частково накладалися на смугу відведення залізниці згідно з планами будівництва залізниці 1949 року. ДТГО «Львівська залізниця» також посилялося на декілька документів радянських часів щодо використання земельних ділянок залізницею, а також на Земельний кодекс України та Закон України «Про транспорт», які передбачають, що земельні ділянки, що входять до меж смуг залізниці є частиною земель залізничного транспорту і є державною власністю. Сільська рада та заявниця заперечили проти цих скарг, вказуючи, що виділення земельних ділянок заявниці було законним, оскільки ДТГО «Львівська залізниця» не мало офіційного права власності на відповідні земельні ділянки. Сторожинецький районний суд своїм рішенням від квітня 2014 року задовольнив позовні вимоги ДТГО «Львівська залізниця», головним чином, повторивши його аргументи, скасував рішення сільської ради від 07 грудня 2009 року та визнавши недійсним державний акт на право власності заявниці в тих частинах, в яких її земельні ділянки накладалися на смуги відведення ДТГО «Львівська залізниця». У червні 2014 року Апеляційний суд Чернівецької області скасував рішення суду першої інстанції та встановив, що ДТГО «Львівська залізниця» не довело, що його право на спірну земельну ділянку було належним чином оформлене, хоча це вимагалось як радянським законодавством, чинним на момент будівництва відповідної залізничної колії, так і сучасним законодавством України. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) остаточною ухвалою скасував рішення апеляційного суду та залишив у силі рішення районного суду та його обґрунтування.

Верховний Суд України у свою чергу відмовив заявниці у допуску її заяви про перегляд справи на підставі неоднакового застосування норм матеріального права у зв'язку з необґрунтованістю. Другій заявниці селищна рада рішенням від 20 липня 2006 року затвердила складену заявницею технічну документацію на земельну ділянку, якою, як стверджувала заявниця, її сім'я користувалася з 1946 року. У грудні 2006 року заявниця отримала державний акт на право власності на земельну ділянку. У березні 2014 року заступник прокурора області разом із ДТГО «Львівська залізниця» та Міністерством інфраструктури України подав позов про скасування рішення селищної ради та визнання права власності заявниці недійсним. Прокурор послався на технічний план будівництва залізниці 1962 року, згідно з яким частина земельної ділянки, яка належала заявниці, перетиналася із земельною ділянкою, нібито відведеною під залізницю. Прокурор, зокрема, посилався на низку документів радянських часів щодо використання земельних ділянок залізницею, а також на Земельний кодекс України та Закон України «Про транспорт», які визначали, що земельні ділянки, що входили до меж смуг відведення залізниці, є частиною земель залізничного транспорту та є державною власністю. Заявниця не погодилася, зазначивши, що стандартна смуга відведення для місцевих залізниць становила двадцять три метри, а її земельна ділянка була розташована приблизно за двадцять метрів від колії. У вересня 2014 року Шевченківський районний суд міста Львова відмовив у задоволенні позову прокурора, встановивши, що ДТГО «Львівська залізниця» не мало прав власності на відповідну земельну ділянку, а технічний план 1962 року не міг свідчити про наявність таких прав. Суд також встановив, що зі сторони, яка виходить на залізничну колію, відповідна земельна ділянка заявниці межувала з проїздом, який належав до «земель загального користування», тому вона безпосередньо не межувала із залізничною колією. Апеляційний суд Львівської області скасував це рішення та задовольнив апеляційну скаргу прокурора. Суд дійшов висновку, що селищна рада не мала повноважень розпоряджатися відповідною земельною ділянкою без попереднього отримання згоди ДТГО «Львівська залізниця», і тому її рішення мало бути визнане незаконним. Хоча суд зазначив, що лише частина ділянки заявниці накладалося на земельну ділянку, на яку претендувало ДТГО «Львівська залізниця», він визнав її право власності недійсним загалом. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ відмовив заявниці у відкритті касаційного провадження, визнавши, що рішення суду апеляційної інстанції було законним та обґрунтованим, а викладені доводи не довели існування недоліків у висновках суду апеляційної інстанції. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявниці скаржилися за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), що визнання їхніх прав на земельні ділянки недійсними було незаконним і непропорційним, а також висунули різні скарги за статтею 6 Конвенції. Під час розгляду скарг заявниць Європейський суд розглянув, чи було це втручання законним, переслідувало

загальні інтереси та чи було пропорційним. Розглядаючи питання законності Європейський суд зауважив, що національні суди посилаючись на низку положень законодавства у своїх рішеннях, дійшли різних висновків. Такі різні підходи виникли у зв'язку з браком чіткості та точності у відповідному національному законодавстві. Так, суди, які ухвалювали рішення не на користь заявниць, обґрунтовували це тим, що земельні ділянки були розташовані у межах смуги відведення залізниці. Водночас, суди, які ухвалювали рішення на користь заявниць, обґрунтовували це тим, що ДТГО «Львівська залізниця» не мало офіційно оформленого права на відповідні земельні ділянки, тому їх не можна було витребувати у заявниць. Щодо законної мети Європейський суд визнав, що існує загальний інтерес у збереженні смуг відведення вздовж залізничних колій, оскільки вони є заходом безпеки, який спрямований на забезпечення безпечної та ефективної роботи залізничного транспорту й захисту населення. Попри це, спірні земельні ділянки десятиліттями розташовані у безпосередній близькості до залізничних колій. Першій заявниці та її чоловіку, якому земельна ділянка була виділена після будівництва залізничної колії, ніколи не перешкоджали у користуванні цією земельною ділянкою до 2014 року. Навіть після рішення про визнання її права власності недійсним перша заявниця досі зареєстрована власником відповідних земельних ділянок. Щодо пропорційності втручання у мирне володіння заявницями майном Європейський суд зазначив, що у контексті скасування помилково наданих майнових прав принцип «належного урядування» може не лише покласти на органи державної влади обов'язок діяти оперативно у виправленні їхньої помилки, а також потребувати виплати адекватної компенсації чи іншого виду належного відшкодування колишнім добросовісним власникам. Проте у ситуації заявниць Європейському суду не було надано жодних переконливих аргументів, які б довели існування будь-якого чіткого національного законодавства, яке б гарантувало грошову або будь-яку іншу форму відшкодування будь-якої шкоди. Таким чином, заявниці були позбавлені власності без будь-якого відшкодування. З огляду на зазначене Європейський суд дійшов висновку, що втручання у майнові права заявниць, окрім того, що викликало серйозні сумніви щодо його законності та відповідності загальним інтересам суспільства, наклало на них непропорційний тягар, оскільки заявницям не було запропоновано жодного відшкодування за відчужені у них земельні ділянки. Як результат Європейський суд констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Щодо скарг заявниць за статтею 6 Конвенції Європейський, враховуючи факти справи, доводи сторін і свої попередні висновки, вирішив, що він розглянув основні порушені заявницями юридичні питання, і немає потреби розглядати прийнятність і суть решти скарг.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Вирішує об'єднати заяви;

2. Оголошує прийнятними скарги заявниць за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції;
3. Постановляє, що було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції;
4. Постановляє, що немає потреби розглядати питання прийнятності та суті скарг заявниць за статтею 6 Конвенції;
5. Постановляє, що: (a) держава-відповідач повинна забезпечити належними засобами та протягом розумного строку повне повернення прав власності заявницям на відчужені земельні ділянки, або надати заявницям відшкодування у грошовій формі чи у вигляді рівнозначного майна; (b) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу: (I) 1 500 (одна тисяча п'ятсот) євро другій заявниці та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди; (II) 500 (п'ятсот) євро другій заявниці та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявниці, в якості відшкодування судових та інших витрат, які мають бути сплачені безпосередньо на рахунок пані Білевич; (c) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
6. Відхиляє решту вимог заявниць щодо справедливої сатисфакції.